Nr 10.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.; given Stockholms slott den 22 december 1944.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

Förslag
till
Lag
om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Har någon häktats såsom misstänkt för brott och frikännes han för brottet eller nedlägges mot honom väckt åtal eller avslutas förundersökning utan att åtal väckes mot honom, äge han, där ej annat följer av vad nedan stadgas, av allmänna medel erhålla ersättning för det intrång i friheten som förorsakats av häktningen och, om han i samband därmed varit anhållen, av anhållandet. Vad nu sagts om häktad skall ock gälla den som under längre tid än ett dygn varit såsom misstänkt för brott anhållen eller underkastad reseförbud.

Ersättning må ej utgå, om den misstänkte sökt avvika eller annorledes undandraga sig förundersökning eller lagföring eller sökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han varit häktad, anhållen eller underkastad reseförbud. Ej heller må ersättning utgå, om anledning till misstanke kvarstår eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna ej är skäligt att ersättning gives.

2 §.

Har någon, som dömts till straffarbete, fängelse eller förvandlingsstraff för böter, helt eller till någon del undergått straffet och meddelas sedermera efter ansökan om resning eller besvär över domvilla dom, varigenom han frikännes eller fälles till ringare straff än han redan utstått, äge han av allmänna medel erhålla ersättning med anledning av verkställandet av straffet eller den del därav, varifrån han sedermera befriats; dock ej om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han blivit dömd till straffet.

3 §.

Vad ovan stadgats äge motsvarande tillämpning, bestämmelserna i 1 § beträffande den som utan att domen mot honom vunnit laga kraft varit inta-

gen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse och bestämmelserna i 2 § beträffande den som på grund av lagakraftägande dom varit intagen i sådan anstalt eller som varit underkastad förvaring eller internering.

4 §.

Ersättning utgår för mistad arbetsförtjänst och annat intrång i näring så ock för nödiga kostnader. Om synnerliga skäl äro därtill, må ersättning utgå jämväl för det lidande som intrånget i friheten medfört.

Anspråk på ersättning må ej överlåtas innan ersättningen blivit bestämd. Avlider den ersättningsberättigade dessförinnan, äge dock dödsboet föra talan om ersättning för förlust eller kostnad som tillskyndats den avlidne.

5 §.

Anspråk på ersättning enligt 1 § må, då åtal ägt rum, framställas i det mål, vari ansvarsfrågan handlägges. Har åtal ej ägt rum eller har anspråket ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas genom skriftlig ansökan hos den rätt, som skulle ägt upptaga åtal för brottet eller sist handlagt ansvarsfrågan. Ansökan skall göras inom tre månader från den dag, då sökanden erhöll vetskap om åklagarens beslut att ej åtala, eller från den dag, då domen eller, om åtalet nedlagts, slutligt beslut i målet vann laga kraft.

Anspråk på ersättning enligt 2 § må framställas i det mål, vari frågan om frikännande eller nedsättning av straffet handlägges. Har anspråket ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas hos den rätt, som sist handlagt nämnda fråga, genom skriftlig ansökan inom tre månader från den dag, då domen i samma fråga vann laga kraft.

Vill någon i det mål, vari anspråk på ersättning må framställas, inskränka sin talan härom till fastställelse, huruvida enligt 1 eller 2 § rätt till ersättning föreligger, äge han befogenhet därtill; domstolen må ock, där det finnes lämpligt, hänskjuta frågan om beloppets bestämmande till prövning efter särskild ansökan. I fall som nu sagts skall frågan om beloppets bestämmande, inom tid och på sätt ovan sägs, väckas hos den rätt, vilken såsom första domstol handlagt åtalet.

Över begäran om ersättning skall åklagaren erhålla tillfälle att yttra sig; han äge ock föra talan å det allmännas vägnar.

6 §.

Göres ansökan om ersättning annorledes än i mål, vari ansvarsfrågan handlägges, gälle om rättens sammansättning vid ansökans prövning och avgörande vad i allmänhet är föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling; avser ansökan ersättning enligt 1 § och har rätten tidigare handlagt mål om ansvarsfrågan, skall om rättens sammansättning tillämpas vad med avseende å den frågan är stadgat. Rättens avgörande sker genom beslut.

7 §.

Utdömd ersättning skall av statsverket utbetalas, sedan beslutet därom vunnit laga kraft.

Har sökanden ägt att såsom skadestånd utkräva beloppet av annan, inträder kronan i rätten mot denne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945.

Föreskrifterna i 1 § såvitt de avse ersättning med anledning av reseförbud ävensom bestämmelserna i 6 § skola ej äga tillämpning förrän rättegångsbalken den 18 juli 1942 trätt i kraft; och skall intill samma tidpunkt vad i denna lag stadgas om den som varit anhållen i stället gälla den som efter lagens ikraftträdande varit kvarhållen jämlikt nu gällande bestämmelser.

Genom lagen upphäves lagen den 12 mars 1886 (nr 8 s. 1) angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömde.

Såvitt angår ersättning som belöper å tid före nya lagens ikraftträdande, skall äldre lag alltjämt tillämpas; i fråga om den som frigivits först efter nya lagens ikraftträdande skall dock nya lagen gälla även med avseende å tiden dessförinnan.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 november 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, fråga om *ny lagstiftning angående ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.* samt anför följande.

Sedan den nya rättegångsbalken antagits, har processlagberedningen den 17 mars 1944 avgivit betänkande med förslag till sådana ytterligare lagstiftningsåtgärder som erfordras i samband med processreformens genomförande (SOU 1944: 9 och 10). Beredningen har däri bland annat upptagit frågan om skadeersättning av statsmedel i fall, då straffprocessuellt tvångsmedel eller straff kommit till användning mot någon, som sedermera befinnes oskyldig.

Gällande bestämmelser.

I detta ämne gäller för närvarande *lagen den 12 mars 1886 angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömde.* Enligt denna lag kan, om någon blivit häktad men åtalet mot honom nedlägges eller han frikännes, ersättning av allmänna medel tillerkännas honom för det hinder eller den brist i hans näring, som han lidit genom frihetens förlust. Detta må dock ske allenast under förutsättning att genom rannsakningen utretts, att det brott, varför han tilltalats, icke blivit begånget eller att det förövats av annan än den tilltalade eller eljest icke kan vara begånget av honom, såframt anledning icke heller förefinnes att den tilltalade varit delaktig i brottet. Vidare kräves, att den tilltalade skall vara utan skuld även till själva häktningsåtgärden. Ersättning må sålunda ej tilldelas den som sökt att genom avvikande eller annorledes undandraga sig rannsakning eller att genom undanröjande av bevis eller egendom hindra sakens utredning, ej heller den som genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att åtalet mot honom blivit anställt eller fullföljt.

Förutom då oskyldig drabbats av häktning kan ersättning utgå även om någon som helt eller delvis undergått straffarbete eller fängelse sedermera får sitt mål återupptaget och därvid frikännes eller dömes till ringare straff än han redan utstått. Även härvid gäller dock, att ersättningsrätten går förlorad, om den sakfällde genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han blivit dömd till det straff, som gått i verkställighet.

Har oskyldigt häktad eller dömd avlidit, må ersättning i stället tilldelas hans änka eller oförsörjda barn.

Ansökan om ersättning som avses i lagen skall göras hos Kungl. Maj:t och ingivas till justitiedepartementet inom ett år från den dag då laga kraft åkommit det till grund för ansökningen liggande domstolsbeslutet. Bifalles ansökningen, äger staten under vissa förhållanden regressrätt mot den ämbets- eller tjänsteman som är ansvarig för den felaktiga häktningsåtgärden eller domen.

Bestämmelserna i 1886 års lag ha kommit i tillämpning endast i begränsad omfattning. Under tiden från och med 1938 har ersättning utbetalats i fem fall, av vilka fyra gällt oskyldigt häktade och det återstående en man som efter resning erhållit nedsättning i redan undergånget frihetsstraff. Ersättningsbeloppen utgjorde i fråga om de fyra häktade lägst 200 och högst 400 kronor. Den person som delvis befriats från ådömt och avtjänat straff erhöll ett belopp av 4 000 kronor.

Processlagberedningens förslag.

Såsom processlagberedningen framhållit har vid flera tillfällen väckts fråga om ändring av bestämmelserna i 1886 års lag. Sålunda ha önskemål framställts, att för ersättnings utgående åt häktad icke skulle krävas att full bevisning förebragts om hans oskuld utan blott att han vore fri från all skälig misstanke att ha begått det ifrågavarande brottet. Vidare har ifrågasatts att medgiva ersättningsrätt även för den som oskyldigt drabbats av annat straffprocessuellt tvångsmedel än häktning. Slutligen har processkommissionen i sitt år 1926 avgivna betänkande framhållit, att det vid utarbetande av ny rättegångsbalk borde tagas i övervägande att revidera bestämmelserna på förevarande område. Därvid syntes främst böra tagas i betraktande, huruvida ersättning borde givas i större utsträckning och om prövningen borde förläggas till domstol.

Av processlagberedningens betänkande framgår, att viss omprövning av bestämmelserna i 1886 års lag är omedelbart betingad av nya rättegångsbalkens antagande.

Beredningen framhåller, att spörsmålet om lämplig prövningsmyndighet för ersättningsfrågor genom nya rättegångsbalken kommit i ett nytt läge. I detta hänseende erinras, att en prövning, förlagd till Kungl. Maj:t, så gott som uteslutande måste grunda sig på det skriftliga material som föreligger i protokoll och andra handlingar. Efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande skall fullständig protokollföring ej längre äga rum, och beredningen anser

därför sannolikt, att behovet av att komplettera utredningen genom muntlig förhandling kommer att framträda starkare än nu. För tillgodoseende av detta behov bör enligt beredningens uppfattning prövningen förläggas till domstol. Beredningen framhåller, att även principiella skäl tala härför och att en sådan ordning regelmässigt gäller i utlandet.

Som en följd av ersättningsfrågornas överflyttande till domstol bör enligt beredningens mening prövningen i visst avseende erhålla ändrad karaktär. Enligt 1886 års lag föreligger icke någon obetingad rätt till skadestånd, även om samtliga i lagen angivna förutsättningar för ersättnings utgående äro för handen. Kungl. Maj:t kan vid sitt bedömande taga hänsyn även till andra omständigheter. Någon motsvarande befogenhet finner beredningen ej lämpligen böra tillerkännas domstol. Dess prövning anses endast böra avse frågan, om de villkor som upptagits i lagen blivit uppfyllda. Finnes så vara fallet, bör ersättning utdömas. I anslutning härtill ifrågasätter beredningen en ändring även beträffande vad som gäller för det fall att ersättningsberättigad avlidit. Föreskriften att i sådant fall ersättning må tillerkännas den dödes änka eller oförsörjda barn anses sålunda böra ersättas med en bestämmelse av innebörd att anspråket skall övergå på dödsboet.

I fråga om de närmare förutsättningarna för rätt till ersättning har beredningen upptagit det tidigare framförda förslaget att ersättning bör kunna givas åt häktad, även om hans oskuld icke blivit till fullo bevisad. Beredningen anser som förutsättning för ersättningsrätt böra uppställas allenast, att misstanke om brottet uppenbart ej vidare kvarstår mot den häktade.

Beredningen har icke ansett sig böra biträda önskemålen om ersättningsrättens utsträckande även till andra fall av ingripande med straffprocessuella tvångsmedel än häktning. Beredningen framhåller, att de ingripanden som enligt nya rättegångsbalken kunna ifrågakomma icke erhållit annan karaktär än de som för närvarande tillämpas samt att skyddet för den enskilde förstärkts genom införandet av domstolsprövning i åtskilliga fall, där beslutanderätten nu tillkommer åklagare eller polismyndighet. I detta sammanhang erinrar beredningen emellertid, att efter tillkomsten av 1886 års lag en ny straffart, ungdomsfängelse, införts, varjämte möjlighet skapats att under vissa förhållanden ersätta straff med tvångsuppfostran eller förvaring eller internering i därför avsedd anstalt. Har någon oskyldigt varit underkastad sådan påföljd, bör enligt beredningens uppfattning ersättning kunna utgå lika väl som då någon oskyldigt undergått fängelse eller straffarbete.

Vad beträffar ersättningsrättens omfattning har beredningen övervägt, om icke efter mönster av vissa utländska lagar ersättningsrätten, som nu avser endast ekonomisk skada, borde vidgas till att omfatta även det lidande frihetsförlusten medfört. Emellertid har beredningen, oaktat den funnit goda skäl kunna anföras för en sådan utvidgning, ansett frågan därom vara av den fristående natur att beredningen icke bort upptaga densamma. Däremot förordar beredningen en utsträckning av skadeståndsrätten i annat avseende. Gottgörelse bör enligt beredningens mening lämnas ej blott för hinder och brist i näring utan även för nödiga kostnader. Härmed avses bland annat av-

löning till extra arbetskraft i eget ställe, kostnader för resa från häktet eller straffanstalten tillbaka till hemorten samt utgifter i samband med ersättningsanspråkets framställande.

Från de utgångspunkter, för vilka sålunda redogjorts, har beredningen utarbetat förslag till ny *lag angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömda,* vilket förslag torde få såsom bilaga fogas till detta protokoll *(Bilaga A).*

Enligt förslaget skall, om någon blivit häktad såsom misstänkt för brott men åtal ej sker eller väckt åtal nedlägges eller han frikännes samt misstanke att han förövat brottet eller varit delaktig däri uppenbart icke kvarstår, den häktade äga rätt att av allmänna medel erhålla ersättning för förlorad arbetsförtjänst samt nödiga kostnader så ock för det hinder eller den brist i sin näring, som han eljest lidit genom häktningen. Liksom nu skall dock rätten till ersättning vara förfallen, om den misstänkte sökt avvika eller annorledes undandraga sig förundersökning eller lagföring eller sökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, så ock om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att häktningen ägt rum eller att han kvarhållits i häkte. Med häktad skall likställas den som, innan domen mot honom vunnit laga kraft, varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse.

Motsvarande ersättningsrätt skall tillkomma den som undergått straffarbete eller fängelse och sedermera frikännes eller får sitt straff nedsatt samt den som på grund av lagakraftägande dom undergått tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller varit underkastad förvaring eller internering och sedermera frikännes. Förutsättning härför skall dock vara, att han icke genom sanningslös bekännelse eller genom att ångiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han blivit dömd till påföljden i fråga.

Anspråk på ersättning skall icke kunna överlåtas innan ersättningen slutligen fastställts. Avlider den skadeståndsberättigade dessförinnan, skall dock den som har rätt till kvarlåtenskapen efter honom äga att föra talan i hans ställe.

Framställning om ersättning skall, då åtal ägt rum, kunna göras i det mål vari åtalet handlägges eller ansvarsfrågan eljest förekommer till behandling. Har åtal ej ägt rum eller anspråket eljest ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas genom skriftlig ansökan hos den rätt, som skulle ägt upptaga åtal för brottet eller sist handlagt målet. Sådan ansökan skall göras inom tre månader från den dag, då sökanden erhöll vetskap om åklagarens beslut att ej åtala eller, om åtalet nedlagts, målets avskrivning, och i annat fall från den dag, då domen i målet vann laga kraft. Över ansökningen skall åklagaren erhålla tillfälle att yttra sig; han skall ock äga föra talan å det allmännas vägnar. Bifalles ersättningsanspråk, skall staten äga regressrätt mot envar, av vilken den oskyldigt häktade eller dömde kunnat utkräva skadestånd.

Yttranden.

Över processlagberedningens förslag ha, efter remiss, yttranden avgivits av rikets hovrätter, justitiekanslersämbetet, statskontoret, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare och Sveriges advokatsamfund.

Beträffande frågan om att förlägga prövningen av ersättningsfrågor till domstol har *häradshövdingföreningen* anfört:

Förslaget uppbäres av tanken, att för bedömande av anspråkets berättigande en prövning av skuldfrågan skall ske och att för sådant ändamål ett slags ny process skall äga rum. Enligt föreningens uppfattning bör ersättningsfrågan prövas uteslutande på grundval av de förhållanden, som genom förundersökningen och rättegången blivit kända. En muntlig domstolsförhandling, som skulle komma att avse de omständigheter, som grundat åklagarens eller domstolens beslut, är säkerligen icke något önskvärt. Ytterligare må erinras, att det stora flertalet av de fall, i vilka anspråk på ersättning göres, torde vara sådana, då någon tvekan om att rätt till ersättning föreligger icke är för handen. Rättsförhållandet synes då liksom i alla andra tvister kunna uppgöras utan rättegång. Enligt föreningens mening bör följaktligen principen vara, att ansökan om ersättning skall framställas hos administrativ myndighet.

Justitiekanslersämbetet har erinrat, att ordningen med domstolsprövning vore förenad med vissa olägenheter. Sålunda kunde sannolikt icke förväntas samma enhetlighet i avgörandena som för närvarande. Den skälighetsprövning, som nu ägde rum, skulle ock försvinna såsom ej lämpad för domstol. Detta kunde visa sig menligt, enär fall kunde förekomma, då en prövning efter mera formella grunder skulle giva ett mindre tilltalande resultat. Om exempelvis en person häktats såsom misstänkt för mened och det sedermera uppdagades, att han vittnat falskt för att slippa röja, att han själv begått annat brott, ansåges mened icke föreligga. Då det antagna menedsbrottet alltså ej blivit begånget, skulle väl domstolen nödgas utdöma ersättning, om sådan begärdes. Ämbetet vore icke övertygat att den bestående ordningen på denna punkt borde rubbas. Av de skäl processlagberedningen anfört vore det möjligen nödvändigt att låta ersättningsfrågorna avgöras av domstol. Om så skedde, syntes emellertid böra övervägas, om icke en viss skälighetsprövning kunde vara lämplig och utan olägenhet skulle kunna lämnas även åt domstol.

Ämbetet har vidare framhållit, att om prövningen överflyttas till domstol, särskilda anordningar torde böra vidtagas för att säkerställa ett effektivt tillvaratagande av statsverkets regressrätt mot tredje man. Även *statskontoret* har framhållit behovet av närmare föreskrifter i detta hänseende.

Göta hovrätt har hemställt om sådana redaktionella ändringar i förslaget att därav tydligare framginge, hos vilken domstol ersättningsanspråk skall framställas i varje särskilt fall.

I fråga om villkoren för rätt till ersättning åt häktad har *häradshövdingföreningen* anfört, att nämnda rätt syntes bliva alltför snävt begränsad genom kravet att misstanke mot den häktade uppenbart icke finge

kvarstå. I fall, då åtal ej kommit till stånd, syntes tveksamt, om något villkor av ifrågavarande art över huvud borde uppställas. Förelåge icke sannolika skäl för åtal, borde väl presumeras, att anledning till misstanke ej förekomme. Att i nu förevarande ordning stämpla någon som misstänkt för brott, ehuru han ej kunde åtalas, syntes strida mot den rättsgrundsats som kommit till uttryck i 16 kap. 13 § strafflagen. Om efter åtal ansvarsfrågan prövades men den tilltalade frikändes, syntes, bortsett från de fall då han själv föranlett häktningen, skäl att frånkänna honom ersättningsrätt endast förefinnas, om av domen eller dombokens innehåll uppenbart framginge, att frikännandet skett ehuru bindande omständigheter och liknelser mot honom förelegat.

Vidkommande frågan, om ersättning borde kunna utgå även med anledning av ingripande med andra tvångsmedel än häktning, har *justitiekanslersämbetet* framhållit, att anhållande stode häktning till innebörden så nära, att goda skäl syntes föreligga att i förevarande hänseende behandla dessa tvångsmedel lika. Lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara lämnade möjlighet till kvarhållande under ganska lång tid och även med stöd av de allmänna bestämmelserna om tvångsmedel i brottmål kunde en person vara berövad sin frihet under icke obetydlig tidrymd, nämligen intill fem dagar innan häktning beslutades. Enligt nya rättegångsbalken kunde kvarhållande utan häktning komma att utsträckas ytterligare ett antal dagar. Ett så avsevärt ingrepp i friheten syntes vara av beskaffenhet att påkalla ersättning, om det drabbade oskyldig. Ämbetet ville därför ifrågasätta utvidgning av den tillämnade lagen i nu berört hänseende.

Häradshövdingföreningen har anfört följande.

Såsom av motiveringen till lagförslaget framgår har i olika sammanhang yrkats, att ersättningsrätten skulle omfatta även skada, föranledd av andra straffprocessuella tvångsmedel än häktning, nämligen reseförbud, beslag och skingringsförbud. I ett i motiveringen omförmält, inom justitiedepartementet utarbetat förslag till lag i förevarande ämne hade ock ersättningsrätten utsträckts att omfatta även reseförbud. Det nu föreliggande förslaget upptager icke någon bestämmelse i detta hänseende, enär, enligt vad i motiverna anföres, den ifrågasatta utvidgningen av ersättningsrätten icke stode i samband med eller vore påkallad av nya rättegångsbalkens genomförande. Då beredningen emellertid föreslagit andra, i vissa avseenden ganska genomgripande förändringar i lagen, vilka uppenbarligen ej äga samband med nya rättegångsbalken, synes det åberopade skälet ej bort utgöra hinder för genomförande i detta sammanhang av den ifrågasatta utvidgningen. Ej heller synes den i motiverna jämväl åberopade omständigheten, att skyddet för den enskilde förstärkts genom införandet av domstolsprövning i åtskilliga fall, böra utesluta ersättningsrätt för oskyldig, som trots detta tillskyndas oförskylld skada. Enligt föreningens mening bör därför förslaget i denna del överarbetas och i varje fall ersättningsrätten givas den omfattning, den erhöll i ovannämnda departementsförslag.

Vad angår ersättningsrättens innebörd har *advokatsamfundet* hemställt om föreskrift, enligt vilken gottgörelse skall kunna utgå även för lidande och annan ideell skada. Samfundet har funnit det vara en på-

taglig brist, att detta för närvarande icke vore medgivet. *Justitiekanslersämbetet* har uttalat, att det knappast syntes överensstämma med nutida uppfattning att ersättningsrätten begränsades på sätt skett i förslaget. Vid den prövning ämbetet såsom remissinstans haft att företaga i ersättningsärenden hade det ej sällan framstått såsom obilligt, att gottgörelse icke medgåves för det lidande det både fysiskt och psykiskt innebure att vara häktad. *Göta hovrätt* har förklarat sig finna en utvidgning av ersättningsrätten till att avse även lidande vara väl motiverad och har därför ifrågasatt, huruvida det icke vore lämpligt att redan nu upptaga denna fråga. *Häradshövdingföreningen* har anfört, att föreningen funne beklagligt, att frågan om ersättningsrättens omfattning ej blivit av processlagberedningen prövad i hela sin vidd.

Departementschefen.

Det ligger i sakens natur, att den misstanke som under utredningen av ett brottmål berättigat till användning av straffprocessuellt tvångsmedel mot en person sedermera kan visa sig vara ogrundad. En felbedömning av föreliggande omständigheter kan också ha ägt rum. Likaså inträffar det en och annan gång att sedan en person fällts till ansvar straffdomen efter förnyad utredning rives upp och att den dömde frikännes eller får nedsatt straff. Det är av vikt, att den som enligt vad det sålunda visat sig utan egen skuld blivit mer än rent tillfälligt berövad friheten erhåller gottgörelse därför, oavsett om misstaget skäligen kan läggas någon myndighet till last. 1886 års lag angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömde bereder Kungl. Maj:t möjlighet att giva ersättning åt den som blivit oskyldigt häktad eller felaktigt dömd i vissa fall men är, såsom den lämnade redogörelsen visar, mycket begränsad till sin räckvidd. Processlagberedningens förslag innebär, att en verklig rätt till ersättning skall föreligga i vissa angivna fall, och innehåller jämväl i övrigt vissa förbättringar från den oskyldigt häktades eller dömdes synpunkt. I likhet med vad som framhållits i flera yttranden över förslaget anser jag emellertid, att rätt till ersättning bör stadgas även för vissa andra fall än dem som upptagas i förslaget samt att ersättningsrätten bör vidgas jämväl i andra hänseenden.

Enligt 1886 års lag kräves för att ersättning skall kunna tillerkännas häktad, att hans oskuld blivit till fullo bevisad. Processlagberedningen har föreslagit, att i stället skall uppställas den förutsättningen att anledning till misstanke mot den häktade uppenbart icke kvarstår. Med anledning härav har häradshövdingföreningen erinrat, att jämväl detta måste anses som en alltför snäv begränsning. Jag delar denna uppfattning och förordar i stället den regeln, att ersättning åt häktad icke må utgå om grundad misstanke alltjämt kvarstår mot honom. Det torde dock vara erforderligt att en sådan föreskrift kompletteras med en bestämmelse som ger möjlighet att även i andra fall vägra ersättning, då det skulle vara stötande att sådan utgår. Jag återkommer härtill i det följande.

Såsom förut nämnts har justitiekanslersämbetet framhållit, att det frihetsberövande som sker redan genom att någon anhålles såsom misstänkt för

brott är så likartat med häktning, att goda skäl syntes föreligga att i förevarande hänseende behandla dessa tvångsmedel lika. Om anhållande följes av häktning, ter det sig mindre konsekvent, att den misstänkte, därest han frikännes, väl kan få ersättning för den tid han varit häktad men icke för den tid han dessförinnan varit anhållen. Särskilt då någon varit anhållen under mera avsevärd tid framstår det även eljest som obilligt, att ersättning av allmänna medel icke i något fall skall kunna utgå om han sedermera frikännes. Enligt gällande lag kan en misstänkt person kvarhållas högst fem dygn innan häktning måste ske eller han måste frigivas. Redan detta är en avsevärd tid. Av nya rättegångsbalkens regler följer, att en person kan komma att sitta anhållen tolv dygn och understundom till och med något längre. Jag vill därför förorda, att även den som varit anhållen skall kunna erhålla ersättning. En viss modifikation i denna regel torde emellertid böra göras för helt kortvariga anhållanden.

I det yttrande som avgivits av häradshövdingföreningen har förordats, att ersättning skall kunna utgå även med anledning av sådant reseförbud som enligt nya rättegångsbalken kan meddelas den som är misstänkt för brott. Reseförbud torde visserligen i allmänhet icke vålla den som drabbas därav något nämnvärt intrång i hans förvärvsverksamhet, men fall kunna dock förekomma, då ett dylikt förbud medför allvarligt men, t. ex. för handelsresande, sjömän eller flygförare. Med hänsyn härtill torde det vara påkallat, att ersättning kan utgå även med anledning av reseförbud. Vad angår övriga i nya rättegångsbalken upptagna tvångsmedel — kvarstad, skingringsförbud, beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning — torde tillräckliga skäl icke föreligga att stadga rätt till ersättning av allmänna medel, om fällande dom ej följer.

Vad härefter angår ersättningsrättens innebörd gäller som förut nämnts för närvarande, att ersättning må utgå allenast för hinder eller »brist» i näring. Processlagberedningen har föreslagit, att därutöver skall lämnas gottgörelse jämväl för nödiga kostnader. Häremot synes icke vara något att erinra. Emellertid torde en ytterligare utvidgning böra övervägas. Beredningen har framhållit, att goda skäl kunna anföras för att låta ersättningsrätten omfatta även lidande, men har ansett frågan härom vara av den fristående natur att beredningen icke borde upptaga densamma. I flera yttranden över beredningens förslag har hemställts att ersättning måtte kunna utgå jämväl för lidande. Även enligt min mening kräver billigheten, att ersättning skall kunna givas för det lidande som åsamkas vederbörande genom intrånget i hans frihet. Det torde emellertid böra föreligga särskilda skäl för att sådan ersättning skall utgå.

Om en möjlighet att erhålla ersättning för personligt lidande införes i lagen, bör den gälla icke blott när någon varit häktad eller anhållen utan även när någon som undergått straff sedermera frikännes eller får straffet nedsatt liksom i andra fall då ersättning överhuvud skall kunna komma i fråga enligt den föreslagna lagen. Det ligger dock i sakens natur, att reseförbud svårligen kan tänkas innebära ett lidande som bör ersättas.

Enligt processlagberedningens förslag skola frågor av här avsedd beskaffenhet prövas av domstol i stället för som nu av Kungl. Maj:t i statsrådet. Häremot ha vissa betänkligheter anförts i några av de yttranden som avgivits över förslaget. Med hänsyn till att tillgängligt skriftligt material framdeles i vissa fall kan komma att visa sig otillräckligt som grundval för ett riktigt avgörande torde emellertid övervägande skäl tala för att övergå till ordningen med domstolsprövning. Härigenom vinnes även den fördelen att ersättningsfrågan kan upptagas redan i själva brottmålet.

Processlagberedningen har som nämnt föreslagit, att i samband med ersättningsfrågornas överflyttande till domstol reglerna om ersättning skulle utformas så att de innebure en verklig rätt för vederbörande att under de i lagen angivna omständigheterna erhålla ersättning. Häremot har justitiekanslersämbetet i sitt yttrande erinrat, att en prövning efter formella grunder stundom skulle kunna leda till ett mindre tilltalande resultat, samt har anfört visst exempel härpå. Att i lag giva fullständiga regler för bedömningen av alla dylika fall lär med hänsyn till deras skiftande natur icke vara möjligt. Det torde därför alltjämt böra finnas visst utrymme för en skälighetsprövning av omständigheterna i det särskilda fallet. En sådan skälighetsprövning innebär icke någon främmande uppgift för domstolarna.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har jag låtit inom departementet utarbeta förslag till ny lag i ämnet. Jag övergår nu till att närmare redogöra för de särskilda bestämmelserna i departementsförslaget.

Under *1 §* i departementsförslaget behandlas frågan om ersättning åt den som oförskyllt drabbats av straffprocessuellt tvångsmedel.

I enlighet med processlagberedningens förslag har som allmänt villkor för häktads rätt att erhålla ersättning uppställts, att den häktade frikännes i målet eller icke blir föremål för åtal eller ock befrias från väckt åtal genom att detta nedlägges. Processlagberedningen har icke närmare berört det fallet att den häktade åtalats för flera brott. Om han dömes för ett brott men i övrigt frikännes, lärer den föreslagna bestämmelsen icke innebära hinder att tillerkänna honom ersättning, om det brott för vilket han dömes icke kunnat föranleda häktning. Sålunda bör den som oskyldigt häktats för stöld tydligen icke gå förlustig ersättning endast därför att han samtidigt åtalas och dömes för fylleri. Dömes han för brott, som icke åberopats såsom skäl för häktning men är av den beskaffenhet att häktning kunnat ifrågakomma för detsamma, torde ersättning i regel icke böra medgivas. I allt fall bör ersättning icke utgå, om häktningstiden avräknas från det ådömda straffet. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning, om den gärning som föranlett häktning finnes vara att hänföra under ett mildare straffbud än det av åklagaren ursprungligen åberopade. En sådan utgång torde emellertid ej sällan bero på att bevisningen icke varit helt tillfyllest, t. ex. i fråga om gärningsmannens uppsåt. Även om det brott för vilket han dömes icke kunnat föranleda häktning, kan i sådant fall ersättning böra vägras på den grund att han alltjämt måste anses med skäl misstänkt för det grövre brottet.

Som jag förut framhållit bör ersättning kunna givas även på grund av anhållande och reseförbud. Har anhållande följts av häktning, kommer den häktades ersättningsrätt enligt förslaget att avse hela den tid han varit berövad sin frihet.

För rätt till ersättning i anledning av anhållande, som icke följts av häktning, skola enligt departementsförslaget gälla de villkor som föreslagits i fråga om häktad. Såsom jag förut antytt torde därutöver böra krävas, att frihetsberövandet varat icke alltför obetydlig tid. Att låta ersättning utgå även vid mycket kortvariga anhållanden skulle medföra, att polisen kände sig alltför bunden i sin verksamhet. Avvägningen mellan de intressen som här stå mot varandra har i departementsförslaget gjorts så, att rätt till ersättning medgives om anhållandet varat mer än ett dygn. Vad nu sagts skall enligt förslaget gälla även beträffande reseförbud, ehuru man knappast behöver räkna med reseförbud av så kort varaktighet som ett dygn. Av bestämmelsens avfattning framgår, att om den angivna tidsgränsen överskrides, rätt till ersättning under i övrigt stadgade villkor föreligger beträffande hela den tid vederbörande varit anhållen eller underkastad reseförbud.

I andra stycket av 1 § har i anslutning till processlagberedningens förslag upptagits föreskrift, enligt vilken ersättning ej må utgå, om den misstänkte sökt avvika eller eljest genom vissa angivna förfaranden själv föranlett att ingripandet företagits. Såsom andra punkt i samma stycke har upptagits bestämmelse, att ersättning ej heller må utgå, om grundad misstanke alltjämt kvarstår eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna ej är skäligt att ersättning gives. I sistnämnda hänseende kan som exempel nämnas, att åklagaren underlåter att åtala enär den misstänkte finnes uppenbart vara sinnessjuk och följaktligen straffri. Om ett begånget brott finnes vara preskriberat, torde det icke heller i allmänhet vara skäligt att ersättning utgår. Vidare må erinras om det av justitiekanslersämbetet omnämnda fallet, att någon som häktats för mened frikännes från ansvar därför att han skulle ha avslöjat ett av honom begånget brott om han berättat vad han visste. Härutöver kan stadgandet vinna tillämpning, om någon, utan att ha gjort sig skyldig till förfarande som avses i första punkten, dock uppträtt på ett sätt som gjort ett ingripande berättigat, t. ex. om han uppgivit falskt namn eller överträtt meddelat reseförbud. I detta hänseende kan även nämnas, att det är självfallet att, om ett brott begåtts, polismyndigheten ofta har särskild anledning att tillfälligt anhålla personer som förut kanske flera gånger begått brott av den typ varom fråga är. Det kan icke vara skäligt att i sådana fall ersättning skall utgå.

I 2 § av förslaget regleras det fall att någon oskyldigt undergått straffarbete eller fängelse. Villkoren för ersättningsrätt äro desamma som i gällande lag och processlagberedningens förslag.

I överensstämmelse med processlagberedningens förslag har jag ansett, att ersättning bör kunna utgå även för det fall att någon varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran, ungdomsfängelse, förvaring eller internering. Bestämmelserna härom ha upptagits såsom 3 §.

I första stycket av *4 §* angives ersättningsrättens innebörd. I anslutning till processlagberedningens förslag har som allmän regel upptagits, att ersättning utgår för mistad arbetsförtjänst och annat intrång i näring samt dessutom för nödiga kostnader. Bland annat kommer i betraktande avlöning till extra arbetskraft, utgifter för resa från häkte eller straffanstalt tillbaka till hemorten samt kostnader i samband med ersättningsanspråkets framställande. Däremot avses ej, att ersättning skall utgå för det men i hans näring som indirekt vållats vederbörande genom att han varit åtalad eller dömd för brott. Ej heller avses att ersättning skall utgå för rättegångskostnader i brottmålet. I förevarande ordning bör ersättning utgå endast för utgifter vilka uppstått som en direkt följd av intrånget i friheten.

Av förut angivna skäl har i paragrafen vidare upptagits föreskrift, att ersättning må utgå även för lidande, om det finnes påkallat av synnerliga skäl. Detta torde få anses vara fallet t. ex. om en förut oförvitlig person häktas och det sedermera utredes att han är helt oskyldig. Av bestämmelsens avfattning framgår, att endast lidande som orsakats av intrånget i friheten skall beaktas. Däremot avser stadgandet ej att giva ersättning för det att åtal blivit väckt. I detta hänseende kommer alltså en person som varit häktad eller anhållen ej i bättre ställning än den som eljest åtalats men icke blivit dömd för brottet. Den ifrågavarande ersättningsregeln torde huvudsakligen ha betydelse för fall, då någon oskyldigt drabbats av häktning eller frihetsstraff.

Såsom andra stycke i 4 § ha upptagits bestämmelser i fråga om överlåtelse av rätt till ersättning enligt den föreslagna lagen samt om rätt för dödsbo att föra talan, utom såvitt angår ersättning för lidande. Beträffande ersättning som sist nämnts följer av allmänna regler, att den förfaller i och med den ersättningsberättigades död, om den icke dessförinnan blivit bestämd.

I fråga om ordningen för fastställande av ersättning innebär processlagberedningens förslag att, om åtal ägt rum, anspråk på ersättning skall kunna framställas redan i det mål där ansvarsfrågan eller frågan om frikännande eller straffnedsättning handlägges. Har åtal ej ägt rum eller har anspråket ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas hos den rätt som skulle ägt upptaga åtal för brottet eller sist handlagt målet. I sådant fall skall anspråket väckas genom skriftlig ansökan inom tre månader från den dag då sökanden erhöll vetskap om åklagarens beslut att ej åtala eller, om åtalet nedlagts, målets avskrivning och i annat fall från den dag, då domen i målet vann laga kraft. Dessa bestämmelser synas mig i allt väsentligt väl avvägda. De ha med vissa, huvudsakligen formella jämkningar upptagits i första och andra styckena av *5 §* i departementsförslaget. Jag vill nämna, att ersättning enligt 1 § givetvis kan ifrågakomma även med anledning av en frikännande dom, som meddelas efter ansökan om resning eller besvär över domvilla, och att den tid, inom vilken anspråk på sådan ersättning i dylikt fall skall framställas, bör räknas från det den frikännande domen vann laga kraft.

Ordningen med särskild ansökan är avsedd bland annat för det fall att svårigheter möta att redan i brottmålet förebringa utredning om den lidna skadans storlek. Emellertid är det från flera synpunkter önskvärt, att frågan, huruvida förutsättningar för ersättnings utgående föreligga, även i sådant fall kan prövas i samband med huvudsaken. I departementsförslaget har därför öppnats möjlighet för sökanden att i brottmålet endast yrka fastställelse av att förutsättningarna enligt 1 eller 2 § för rätt till ersättning föreligga och att sedermera i särskilt ärende föra talan om beloppets bestämmande. Även domstolen har erhållit befogenhet att hänskjuta frågan om ersättningens belopp till prövning efter särskild ansökan, något som särskilt i överrätt kan vara av betydelse för ett snabbare avgörande i ansvarsfrågan. Jag vill framhålla, att därest frågan om beloppet hänskjutes till särskild prövning, detta skall gälla jämväl frågan huruvida ersättning skall beräknas även för lidande. I fall som nu avses skall enligt förslaget ansökan om beloppets bestämmande inom förut angiven tid av tre månader göras hos den rätt vilken såsom första domstol handlagt åtalet mot sökanden. Bestämmelserna ha upptagits såsom tredje stycke i 5 §.

I ett fjärde stycke av paragrafen ha upptagits föreskrifter om åklagares hörande och hans talerätt.

Under 6 och 7 §§ ha upptagits bestämmelser om rättens sammansättning vid handläggning av särskild ansökan om ersättning, om utbetalandet av utdömd ersättning samt om statsverkets regressrätt mot tredje man m. m. Bestämmelserna överensstämma i sak med processlagberedningens förslag. Frågan, huruvida särskilda föreskrifter erfordras för att säkerställa tillvaratagandet av regressrätten, torde få upptagas i annat sammanhang.

Enligt processlagberedningens förslag skulle den nya lagen träda i kraft samtidigt som nya rättegångsbalken. Starka skäl synas mig emellertid tala för att de nya bestämmelserna vinna tillämpning snarast möjligt. I departementsförslaget har därför angivits, att den föreslagna lagen skall träda i kraft den 1 juli 1945. Samtidigt har dock gjorts det förbehållet att vad 1 § av förslaget stadgar om ersättning med anledning av reseförbud och bestämmelserna i 6 § om rättens sammansättning vid handläggning av särskild ansökan om ersättning m. m. ej skola äga tillämpning förrän nya rättegångsbalken trätt i kraft. Jag vill nämna, att förslaget använder beteckningen anhållen som användes i nya rättegångsbalken i stället för beteckningen kvarhållen som brukas i gällande lag. I en övergångsbestämmelse har angivits, att förslaget intill dess nya rättegångsbalken trätt i kraft är avsett att tillämpas i fråga om den som kvarhållits jämlikt nu gällande bestämmelser.

Jag vill här beröra ett särskilt spörsmål angående tillämpningen av 6 § i förslaget sedan nya rättegångsbalken trätt i kraft. Om dessförinnan ett sådant mål, i vars prövning framdeles nämnd skall deltaga, handlagts av rådhusrätt utan nämnd, skulle sagda paragraf möjligen kunna tolkas så att, där ansökan om ersättning enligt den föreslagna lagen prövas efter det nya rättegångs-

balken trätt i kraft, ärendet borde handläggas med nämnd. Av grunderna för lagrummet torde emellertid följa, att nämnd ej behöver tillkallas då nämnd ej deltagit i prövningen av huvudmålet.

Vilka regler som lämpligen böra gälla för behandlingen av ersättningsfrågor som uppkommit före nya lagens ikraftträdande kan, såsom framgår av processlagberedningens betänkande, vara föremål för tvekan. Enligt min uppfattning undvikas bäst ojämnheter i tillämpningen, om äldre lag alltjämt tillämpas i fråga om ersättning som belöper å tid före den nya lagens ikraftträdande. Om vederbörande frigivits först efter det den nya lagen trätt i kraft, synes emellertid av praktiska skäl nya lagen böra gälla även med avseende å tiden dessförinnan. Har någon i ett och samma mål varit berövad friheten dels före nya lagens ikraftträdande och dels, på grund av nytt beslut, efter nya lagens ikraftträdande, skall enligt förslaget äldre lag tillämpas med avseende å den tid han först var berövad friheten.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över upprättat förslag till *lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,* av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

Förslag
till
Lag
om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Varder någon, som häktats såsom misstänkt för brott, i målet frikänd eller avslutas förundersökning, som inletts mot honom, utan att åtal väckes eller nedlägges mot honom väckt åtal, skall, där ej annat följer av vad nedan stadgas, ersättning av allmänna medel utgå till honom med anledning av att han i målet varit berövad friheten. Vad nu sagts skall ock gälla den som mer än ett dygn varit såsom misstänkt för brott anhållen eller underkastad reseförbud.

Ersättning må ej utgå, om den misstänkte sökt avvika eller annorledes undandraga sig förundersökning eller lagföring eller sökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han varit häktad eller anhållen eller underkastad reseförbud. Ej heller må ersättning utgå, om grundad misstanke kvarstår mot honom eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna i målet ej är skäligt att ersättning gives.

2 §.

Har någon, vilken blivit dömd till straffarbete eller fängelse eller till böter, som förvandlats till frihetsstraff, helt eller till någon del undergått straffet och meddelas sedermera efter ansökan om resning eller besvär över domvilla dom, varigenom han frikännes eller fälles till ringare straff än han redan utstått, äge han av allmänna medel erhålla ersättning med anledning av verkställandet av straffet eller den del därav, varifrån han sedermera erhållit befrielse; dock ej om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han blivit dömd till straffet.

3 §.

Vad ovan stadgats äge motsvarande tillämpning, bestämmelserna i 1 § beträffande den som innan domen mot honom vunnit laga kraft varit

intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse och bestämmelserna i 2 § beträffande den som på grund av lagakraftägande dom varit intagen i sådan anstalt eller som varit underkastad förvaring eller internering.

4 §.

Ersättning utgår för mistad arbetsförtjänst och annat intrång i näring så ock för nödiga kostnader. Om synnerliga skäl äro därtill, må ersättning utgå jämväl för det lidande som intrånget i friheten medfört.

Anspråk på ersättning enligt denna lag må ej överlåtas innan ersättningen blivit bestämd. Avlider den ersättningsberättigade dessförinnan, äge dock dödsboet föra talan om ersättning för förlust eller kostnad som tillskyndats den avlidne.

5 §.

Anspråk på ersättning enligt 1 § må, då åtal ägt rum, framställas i det mål, vari ansvarsfrågan handlägges. Har åtal ej ägt rum eller har anspråket ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas genom skriftlig ansökan hos den rätt, som skulle ägt upptaga åtal för brottet eller sist handlagt ansvarsfrågan. Ansökan skall göras inom tre månader från den dag, då sökanden erhöll vetskap om åklagarens beslut att ej åtala, eller från den dag, då domen eller, om åtalet nedlagts, slutligt beslut i målet vann laga kraft.

Anspråk på ersättning enligt 2 § må framställas i det mål, vari frågan om frikännande eller nedsättning av straffet handlägges. Har anspråk ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas hos den rätt, som sist handlagt nämnda fråga, genom skriftlig ansökan inom tre månader från den dag, då domen i samma fråga vann laga kraft.

Vill någon i det mål, vari anspråk på ersättning enligt denna lag må framställas, inskränka sin talan härom till fastställelse, huruvida enligt 1 eller 2 § rätt till ersättning föreligger, äge han befogenhet därtill; domstolen må ock, där det finnes lämpligt, hänskjuta frågan om beloppets bestämmande till prövning efter särskild ansökan. I fall som nu sagts skall frågan om beloppets bestämmande, inom tid och på sätt ovan sägs, väckas hos den rätt, vilken såsom första domstol handlagt åtalet mot sökanden.

I mål om ersättning skall åklagaren erhålla tillfälle att yttra sig; han äge ock föra talan å det allmännas vägnar.

6 §.

Angående rättens sammansättning vid handläggning av särskild ansökan om ersättning enligt denna lag gälle vad i allmänhet är föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling; är fråga om ersättning enligt 1 § och har rätten tidigare handlagt målet mot sökanden, äge dock vad i fråga om sådant mål är stadgat motsvarande tillämpning. Rättens avgörande sker genom slutligt beslut.

7 §.

Utdömd ersättning skall av statsverket utbetalas, sedan beslutet därom vunnit laga kraft.

Har sökanden ägt att såsom skadestånd utkräva beloppet av annan, inträder kronan i rätten mot denne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945.

Vad i 1 § stadgas om ersättning med anledning av reseförbud och bestämmelserna i 6 § skola ej äga tillämpning förrän rättegångsbalken den 18 juli 1942 trätt i kraft; och skall intill samma tidpunkt vad i denna lag stadgas om den som varit anhållen i stället gälla den som efter lagens ikraftträdande varit kvarhållen jämlikt nu gällande bestämmelser.

Genom lagen upphäves lagen den 12 mars 1886 (nr 8 s. 1) angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömde.

Såvitt angår ersättning som belöper å tid före nya lagens ikraftträdande, skall äldre lag alltjämt tillämpas; har sökanden frigivits först efter nya lagens ikraftträdande, skall dock nya lagen gälla även med avseende å tiden dessförinnan.

Bilaga A.

Förslag till lag angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömda.

Med upphävande av lagen den 12 mars 1886 (nr 8 s. 1) angående ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömda förordnas som följer.

1 §.

Har någon, som häktats såsom misstänkt för brott, blivit i målet frikänd eller förundersökning, som mot honom inletts, avslutats utan att åtal väckts eller mot honom väckt åtal nedlagts, äge han, om anledning till misstanke att han förövat brottet eller varit delaktig däri uppenbart icke kvarstår, av allmänna medel erhålla ersättning för förlorad arbetsförtjänst samt nödiga kostnader, så ock för det hinder eller den brist i sin näring, som han eljest lidit genom häktningen.

Ej må sådan ersättning utgå, om den misstänkte sökt avvika eller annorledes undandraga sig förundersökning eller lagföring eller sökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, ej heller om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att häktningen ägt rum eller att han kvarhållits i häkte.

Vad ovan sagts äge motsvarande tillämpning beträffande den, som innan domen mot honom vunnit laga kraft varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse.

2 §.

Har någon, vilken blivit dömd till straffarbete eller fängelse eller till böter, som förvandlats till frihetsstraff, helt eller till någon del undergått straffet och meddelas sedermera efter ansökan om resning eller besvär över domvilla dom, varigenom han frikännes eller fälles till ringare straff än han redan utstått, äge han av allmänna medel erhålla ersättning för förlorad arbetsförtjänst samt nödiga kostnader, så ock för det hinder eller den brist i sin näring, som han eljest lidit genom verkställandet av straffet eller den del därav, varifrån han sedermera vunnit befrielse; dock ej om han genom sanningslös bekännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han blivit dömd till straffet.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning beträffande den, som på grund av lagakraftägande dom undergått tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller varit underkastad förvaring eller internering i säkerhetsanstalt.

3 §.

Innan ersättning slutligen fastställts, må ej anspråk på ersättning enligt denna lag överlåtas; avlider den ersättningsberättigade därförinnan, äge den, som har rätt till kvarlåtenskapen efter honom, föra talan om ersättning.

4 §.

Anspråk på ersättning enligt denna lag må, då åtal ägt rum, framställas i det mål, vari åtalet handlägges eller ansvarsfrågan eljest förekommer till behandling.

Har åtal ej ägt rum eller anspråket eljest ej framställts på sätt nu sagts, skall det framställas hos den rätt, som skulle ägt upptaga åtal för brottet eller sist handlagt målet. Anspråket skall väckas genom skriftlig ansökan inom tre månader från den dag, då sökanden erhöll vetskap om åklagarens beslut att ej åtala eller, om åtalet nedlagts, målets avskrivning, och i annat fall från den dag, då domen i målet vann laga kraft. Angående rättens sammansättning gälle vad i allmänhet är föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling; är fråga om ersättning enligt 1 § och har rätten tidigare handlagt målet mot sökanden, äge dock vad i fråga om sådant mål är stadgat motsvarande tillämpning. Rättens avgörande sker genom slutligt beslut.

I mål om ersättning skall åklagaren erhålla tilfälle att yttra sig; han äge ock föra talan å det allmännas vägnar. Utdömd ersättning skall av statsverket utbetalas, sedan beslutet därom vunnit laga kraft.

5 §.

Då på grund av bestämmelserna i denna lag staten utgivit belopp, som sökanden ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan, inträde staten i rätten mot denne.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1947. I fråga om anspråk, som framställts därförinnan, gälle äldre lag. Skall tid för framställande av ersättningsanspråk räknas från dag före nya lagens ikraftträdande, gälle i fråga om längden av sådan tid äldre lag.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 december 1944.

Närvarande:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 1 december 1944 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 10 november 1944, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Sven Strömberg.

Förslaget föranledde följande yttranden.

1 §.

Lagrådet:

Enligt förslaget skall ersättning utgå under de i första stycket av förevarande paragraf angivna förutsättningarna, såframt annat icke framgår av de stadganden, som upptagits i paragrafens andra stycke. Sammanställda innebära dessa föreskrifter en ersättningsplikt för det allmänna, som till sina verkningar sträcker sig avsevärt längre än gällande lag.

Vad till en början angår de i *första stycket* stadgade förutsättningarna för rätt till ersättning åt den, som — utan att bli fälld till ansvar för brott — varit utsatt för intrång i friheten med anledning av den förmenta brottsligheten, innefattar förslaget väsentligen den ändringen, att ersättningsrätt — med viss begränsning — tillagts jämväl den, som varit såsom misstänkt för brott anhållen eller underkastad reseförbud. Mot denna utvidgning kunna i princip icke riktas några mera vägande invändningar. Emellertid kan ifrågasättas, huruvida den föreslagna begränsningen, innebärande att rätt till ersättning icke inträder med mindre anhållandet eller reseförbudet varat längre än ett dygn, motsvarar en riktig avvägning av de mot varandra stående intressen, som böra tagas i betraktande. I motiveringen har framhållits, att polisen skulle känna sig alltför bunden i sin verksamhet, därest ersättning utginge även vid mycket kortvariga anhållanden. Denna synpunkt förtjänar att understry-

kas. Det måste nämligen anses önskvärt, att rätt till ersättning icke inträder förrän undersökningsledaren eller åklagaren i allmänhet kan beräknas ha skaffat sig säkra hållpunkter för att bedöma, huruvida häktning bör ske. Emellertid skall det mången gång visa sig svårt att inom ett dygn från anhållandet överblicka denna fråga, och den föreslagna regeln skulle därför kunna obehörigen inskränka polis- och åklagarmyndighetens rörelsefrihet vid beivrande av brott. Mot ersättningsrätt vid mycket kortvariga anhållanden talar även, att domstolarna måhända nödgas att i icke ringa utsträckning behandla ersättningsanspråk, som äro alltför obetydliga i förhållande till prövningsförfarandet. Av anförda skäl synes en ytterligare begränsning motiverad, och om gränsen sättes vid tre dygn, torde de intressen, som i detta sammanhang göra sig gällande, bli tillgodosedda utan åsidosättande av skälig hänsyn till den för brottet misstänkte. I sistnämnda avseende får ej förbises, att det här — liksom eljest vid utsträckning av ersättningsrätten på detta område — är fråga om ansvar för skada, som svårligen kan undvikas vid utövande av statens rättsvårdande verksamhet och som i allmänhet icke kan tillräknas någon såsom försummelse.

Beträffande reseförbud finnes tydligen icke anledning att införa rätt till ersättning i vidsträcktare mån än nu angivits i fråga om anhållande.

Av formuleringen av första styckets andra punkt framgår icke fullt klart, att där stadgad ersättning till den, som varit anhållen eller underkastad reseförbud, skall utgå under de förutsättningar, som enligt första punkten gälla i fråga om ersättning till häktad, och ett förtydligande i sådan riktning synes därför böra göras.

Förslaget avser att tillerkänna häktad, som i samband med häktningen varit anhållen, ersättning jämväl för det intrång i friheten, som förorsakats av anhållandet. Vad sålunda åsyftats har emellertid icke kommit till tydligt uttryck, och det hemställes, att lagtexten kompletteras i sådant hänseende.

Eftersom reseförbud icke kan sägas föranleda frihetsförlust, bör slutet av första punkten även på denna grund erhålla ändrad avfattning. Vid formuleringen bör också beaktas, att rätt till ersättning kan föreligga, oaktat åtal icke väckts, samt att det för sådant fall är oegentligt att anknyta till vad »i målet» förekommit.

Vad åter angår föreskrifterna i *andra stycket* är det uppenbart, att ersättningsrätten måste vara underkastad begränsningar, som sammanhänga med omständigheterna i det särskilda fallet, och det återstår att undersöka, huruvida de föreslagna begränsningarna medgiva en gottgörelse, som kan anses skälig såväl från sökandens sida sett som ur mera allmänna synpunkter.

Om nödvändigheten av de inskränkningar, vilka innefattas i första punkten och som i huvudsak äga motsvarighet i gällande lag, kan ingen tvekan råda. Det är vidare tydligt, att ytterligare begränsning måste göras med hänsyn till sådana förhållanden, som avses i andra punkten, och den skälighetsprövning, som där införes, synes i stort sett välgrundad.

Enligt första punkten skall ersättning ej utgå, om den misstänkte uppsåtligen föranlett, att han varit häktad, anhållen eller underkastad reseförbud.

Emellertid kan det vara så, att den misstänkte — utan att uppsåt föreligger — genom sitt förhållningssätt föranlett den angivna påföljden och att ersättning på grund därav icke är påkallad. Så är åtminstone fallet, då den misstänkte förfarit med grov vårdslöshet, och det synes därför befogat att med uppsåtligt handlande jämställa vårdslöshet av så utpräglad beskaffenhet. Härtill kan man för övrigt finna motsvarighet i andra lagar från senare tid. Visserligen kan det sägas, att sådana fall, som här beröras, kunde vinna beaktande enligt de i andra punkten givna bestämmelserna, men det kan icke förnekas, att den antydda utvidgningen av innehållet i första punkten utgör den naturliga lösningen av denna fråga.

Beträffande den betydelse, som bör tillmätas kvarstående misstanke om brott, är att märka, att det framlagda förslaget bereder sökanden en förmånligare ställning än som skulle följa av bifall till det av processlagberedningen uppgjorda förslaget i ämnet. Häradshövdingföreningen har i sitt utlåtande erinrat, att beredningens förslag måste anses innebära en alltför snäv begränsning av ersättningsrätten, och föredragande departementschefen har anslutit sig till denna uppfattning. När åtal väckts, borde enligt häradshövdingföreningen rätt till ersättning frånkännas sökanden endast om av domen eller dombokens innehåll uppenbart framginge, att frikännandet skett, ehuru bindande omständigheter och liknelser förelegat mot honom. Detta innebär, att mycket stark bevisning förekommit i det mål, i vilket sökanden frikänts. En sådan ståndpunkt synes emellertid kunna leda till ersättning i en omfattning, som är ägnad att väcka betänkligheter. Visserligen torde de i förevarande förslag använda ordalagen ej överensstämma med vad häradshövdingföreningen förordat utan få anses giva ersättningsrätten en snävare begränsning, men förslaget lämnar i allt fall rum för osäkerhet, i vilken mån kvarstående misstanke mot sökanden skall utöva inverkan. Enligt lagrådets mening bör en kvarstående misstanke rimligen komma i betraktande utan att den i bevisningshänseende uppskattas till viss grad. Det torde för övrigt vara svårt att i lag fixera särskilt mått av bevisning, som bör föreligga för att misstanken skall utesluta rätt till ersättning. Eftersom det oavsett närmare bestämning ligger i sakens natur, att endast en misstanke, som är objektivt grundad, kan få betydelse, synes stadgandet lämpligen kunna avfattas så, att ersättning ej må utgå till någon, om misstanke kvarstår mot honom eller om med hänsyn till omständigheterna i övrigt skäl äro däremot. Såsom framgår av denna formulering, böra vid ansökningens prövning föreliggande omständigheter beaktas, vare sig de yppat sig efter anställt åtal eller på annat sätt.

2 §.

Lagrådet:

I förslaget uppställes såsom förutsättning för utgivande av gottgörelse till den, som undergått frihetsstraff och sedermera genom ny dom frikännes eller fälles till ringare straff, att den nya domen meddelats efter ansökan om resning eller besvär över domvilla. Emellertid kan enligt nya rättegångsbal-

ken, sedan fällande dom vunnit laga kraft mot den dömde och verkställighet därå följt, den dömde komma att frikännas eller dömas till ringare straff, utan att särskilda rättsmedel kommit till användning. Högre rätt är nämligen oförhindrad att, även om den dömde icke överklagat domen, frikänna honom eller döma till lägre straff, därest talan fullföljts å motsidan. Detta gäller såväl då åklagaren fullföljt talan till den dömdes förmån som ock eljest då åklagaren eller målsäganden yrkat ändring i domen. Jämväl i dylika fall bör den dömde i regel äga rätt till ersättning med anledning av den straffverkställighet, som han med orätt kan ha undergått. Ersättningsrätt synes därför i princip böra föreligga så snart den dömde, sedan verkställighet börjat, genom ny dom frikännes eller dömes till ringare straff än det han redan utstått.

Om förutsättningarna för rätt till ersättning sålunda vidgas, torde det emellertid icke vara riktigt att medgiva ersättning i alla fall, då dessa förutsättningar äro för handen. Fall kunna förekomma, då utgivande av ersättning icke är sakligt berättigat. Därest tilltalad fällts till frihetsstraff och verkställighet därå följt samt högre rätt, där åklagaren eller målsäganden fullföljt talan, förordnat om villkorligt anstånd med straffets verkställande eller om sådant anstånd med straffs ådömande, synes det i allmänhet icke skäligt att tillerkänna den dömde ersättning med anledning av det straff han undergått. Detsamma torde stundom gälla, där överrätt med hänsyn till den dömdes sinnesbeskaffenhet förklarat honom strafflös eller ådömt ett lägre straff. Även ett annat fall bör beaktas. Har underrätts utslag, varigenom någon dömts till förvandlingsstraff för böter, på grund av rättens förordnande gått i verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft, bör den dömde, även om hovrätten finner förvandling icke böra äga rum eller tillämpar villkorlig dom, i regel ej kunna kräva ersättning. Ej heller i alla de fall, som omfattas av paragrafen i dess lydelse enligt förslaget, synes påkallat att tillerkänna den dömde ersättningsrätt. Har den, som undergått frihetsstraff, erhållit resning i målet och därefter på grund av sin sinnesbeskaffenhet förklarats fri från straff, skulle det icke vara rimligt att giva honom ersättning för frihetsförlusten, åtminstone icke i det fall att han, därest han redan vid målets tidigare handläggning förklarats strafflös, skulle ha omhändertagits enligt sinnessjuklagen. På grund av den i 3 § givna hänvisningen blir förevarande paragraf tillämplig även å den, som på grund av lagakraftvunnet utslag varit intagen för tvångsuppfostran och efter resning vinner befrielse från nämnda skyddsåtgärd. Jämväl i dylikt fall kan det vara obefogat att tillerkänna den dömde ersättning, därest annat omhändertagande varit påkallat. På grund av vad sålunda anförts torde i denna paragraf böra intagas en allmän föreskrift, att ersättning ej må utgå, om särskilda skäl äro däremot.

Vid 1 § har lagrådet förordat, att med den, som uppsåtligen föranlett, att han varit häktad, anhållen eller underkastad reseförbud, borde jämställas den, som genom grov vårdslöshet föranlett sådan påföljd. Av samma skäl torde även i förevarande paragraf grov vårdslöshet böra likställas med upp-

såt. I paragrafen bör sålunda stadgas, att ersättning ej må utgå, om den dömde genom dylik vårdslöshet föranlett, att han blivit dömd till straffet.

3 §.

Justitierådet *Ekberg:*

Bifalles lagrådets hemställan om ändring i 2 §, synes ej längre anledning förefinnas att i 3 § upprätthålla olika regler beträffande å ena sidan den, som innan domen mot honom vunnit laga kraft varit intagen i anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse, och å andra sidan den, som på grund av lagakraftägande dom varit intagen i sådan anstalt eller varit underkastad förvaring eller internering. Båda fallen böra hänföras under bestämmelserna i 2 §.

4 §.

Lagrådet:

Beträffande den ersättning, som skall utgå för ekonomisk skada, torde det vara lämpligt att — såsom skett i processlagberedningens förslag — i första hand nämna den skada, som vanligen uppkommer, nämligen förlorad arbetsförtjänst och nödiga kostnader. Även när det gäller att angiva den förlust, som eljest bör ersättas, tala övervägande skäl för anslutning till beredningens förslag, vilket hänför sig till uttryckssättet i de för skadeståndsrätten grundläggande reglerna i 6 kap. 2 § strafflagen.

Har den, som må söka ersättning enligt gällande lag, avlidit, kan ersättning icke tillerkännas annan än hans änka eller oförsörjda barn. Någon motsvarande begränsning har nu icke föreslagits. Om den ersättningsberättigade avlider, följer således av allmänna rättsgrundsatser, att hans rätt till talan om ersättning för ekonomisk skada övergår på dödsboet. Vad sålunda gäller kan icke anses röna inverkan av det överlåtelseförbud, som upptagits i första punkten av förevarande paragrafs andra stycke, och innehållet i andra punkten torde därför kunna undvaras. Anses stadgandet ändock fylla en uppgift, bör vid avfattningen beaktas, att talerätt kan tillkomma arvinge eller testamentstagare, som fått sig ifrågavarande ersättningsanspråk vederbörligen tillagt.

7 §.

Lagrådet:

Bestämmelsen i första stycket synes vara obehövlig. Om ej föreskrift meddelas, att beslut om utbetalande av ersättning skall genast gå i verkställighet, följer nämligen av allmänna regler, att ersättningen icke skall utbetalas förrän beslutet vunnit laga kraft. Därest det ändock skulle anses lämpligt att erinra härom, bör detta ske i de administrativa föreskrifter, som erfordras angående gäldandet av ersättningen.

Uteslutes första stycket, böra ordalagen i andra stycket jämkas.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 december 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler, efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet, lagrådets den 15 december 1944 avgivna utlåtande över det den 10 november 1944 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden.

I fråga om 1 § har lagrådet hemställt om sådan ändring av första stycket, att rätt till ersättning i anledning av anhållande eller reseförbud icke skall inträda med mindre anhållandet eller reseförbudet varat längre än tre dygn. Lagrådet har nämligen ansett önskvärt, att ersättningsrätt med anledning av anhållande ej inträder förrän undersökningsledaren eller åklagaren i allmänhet kan beräknas ha skaffat sig säkra hållpunkter för att bedöma, huruvida häktning bör ske, och enligt lagrådets uppfattning komme det mången gång att visa sig svårt att redan inom ett dygn från anhållandet överblicka denna fråga. Emellertid stadgar nya rättegångsbalken som huvudregel, att anhållningsmyndigheten skall för sin del taga ståndpunkt till häktningsfrågan senast dagen efter den då anhållandet skedde; enligt gällande lag skall den som är kvarhållen i regel häktas eller lösgivas senast inom tjugufyra timmar. Till grund för bestämmelserna härom har legat den uppfattningen, att en tid av ett dygn i allmänhet borde vara tillräcklig för utredning av de omständigheter som äro av betydelse för prövningen. Ett frihetsberövande som varat två eller tre dygn synes mig också vara så kännbart, att ersättning bör kunna utgå. Att ersättning eventuellt utdömes, är självfallet icke liktydigt med klander av anhållningsmyndighetens åtgärd. Vad lagrådet anfört om behovet av längre rådrum än ett dygn för ett ståndpunktstagande utgör sålunda enligt min mening icke tillräcklig anledning att begränsa ersättningsrätten så som lagrådet hemställt. Som skäl för införande av denna begränsning har lagrådet även anfört, att domstolarna eljest måhända skulle nödgas att i icke ringa utsträckning behandla ersättningsanspråk som vore alltför obetydliga i

förhållande till prövningsförfarandet. Någon egentlig betydelse torde denna synpunkt äga endast såvitt angår våra största städer. Skulle några olägenheter i antydd riktning yppa sig, kunna särskilda åtgärder övervägas för att i administrativ ordning giva polismyndigheterna i dessa städer möjlighet att besluta om utbetalning av smärre ersättningsbelopp. Med hänsyn till vad sålunda anförts och då samma tidsbegränsning torde böra gälla med avseende å reseförbud som i fråga om anhållande har jag icke ansett mig böra föreslå någon ändring av det remitterade förslaget på förevarande punkt.

De erinringar av redaktionell innebörd lagrådet framställt beträffande utformningen av första stycket i paragrafen har jag funnit mig böra biträda.

Vad härefter angår andra stycket i 1 § skall enligt första punkten i dess lydelse enligt det remitterade förslaget ersättning ej utgå, om den misstänkte uppsåtligen föranlett att han varit häktad, anhållen eller underkastad reseförbud. Lagrådet har förordat, att denna regel borde utvidgas till att gälla även fall, då den misstänkte genom grov vårdslöshet föranlett påföljden i fråga. Det torde dock vara svårt att tänka sig praktiska exempel på grov vårdslöshet som verkligen bör utesluta rätt till ersättning, och jag kan icke undgå att hysa den farhågan att den av lagrådet föreslagna bestämmelsen kunde få en icke avsedd tillämpning. Det har därför synts mig lämpligare att, i den mån något praktiskt fall förekommer då ersättning av nu angiven orsak ej bör utgå, frågan får lösas med hjälp av de i andra punkten givna bestämmelserna.

Beträffande andra punkten har lagrådet föreslagit en omformulering, som föranlett viss jämkning i det remitterade förslaget. Därvid ha bland annat orden »grundad misstanke» utbytts mot uttrycket »anledning till misstanke». Någon ändring i sak har jag icke avsett härmed.

Med avseende å 2 § har lagrådet erinrat, att enligt nya rättegångsbalken den som dömts till frihetsstraff och börjat undergå detsamma kunde komma att frikännas eller dömas till ringare straff utan att extraordinära rättsmedel kommit till användning. Högre rätt vore nämligen oförhindrad att, även om den dömde icke överklagat domen, frikänna honom eller döma till lägre straff, därest talan fullföljts å motsidan. Jämväl i dylika fall borde enligt lagrådets mening den dömde i princip äga rätt till ersättning för den straffverkställighet som han med orätt kunde ha undergått. För min del har jag icke funnit påkallat, att i lagen tages hänsyn till den möjlighet som sålunda — för övrigt åtminstone i viss utsträckning redan enligt nu gällande rättegångsordning — föreligger för att straffdom, som vunnit laga kraft mot den dömde, kan komma att ändras i anledning av fullföljd från motsidan. Lagrådet har också funnit sig böra angiva så praktiskt viktiga undantag som borde beaktas i tillämpningen, att huvudregeln synes få ett ganska obetydligt utrymme. Skulle någon gång på grund av säregna omständigheter billigheten kräva att gottgörelse lämnas, torde beslut därom kunna meddelas av Kungl. Maj:t.

Lagrådet har vidare hemställt om införande i denna paragraf av en allmän föreskrift att ersättning icke må utgå, om särskilda skäl äro däremot.

Denna hemställan har i första hand föranletts av förslaget att förutsättningarna för rätt till ersättning skulle vidgas på sätt nyss antytts, ehuru lagrådet ansett, att det ej heller i alla fall, som omfattas av paragrafen i dess lydelse enligt det remitterade förslaget, vore påkallat att giva ersättning. Betydelsen av en undantagsbestämmelse med den innebörd lagrådet förordat skulle dock vara synnerligen ringa om lagrummet skall gälla allenast vid ändring som vinnes efter användning av extraordinära rättsmedel. Då den föreslagna bestämmelsen därtill måste vålla viss tvekan vid tillämpning av paragrafen, har jag icke upptagit bestämmelsen.

Lagrådet har jämväl i fråga om 2 § förordat, att grov vårdslöshet borde i lika grad som uppsåtligt handlande föranleda att ersättningsrätten ginge förlorad. Av huvudsakligen samma skäl som anförts vid 1 § har jag icke ansett mig böra upptaga en sådan föreskrift.

Vid 4 § har lagrådet förordat viss formell jämkning av första stycket. Jag har dock ansett övervägande skäl tala för att stadgandet bibehålles vid sin lydelse enligt det remitterade förslaget, som bättre överensstämmer med nutida språkbruk.

I fråga om andra stycket i paragrafen har lagrådet erinrat, att andra punkten, som handlar om dödsbos rätt att föra talan, syntes kunna undvaras. Ansåges stadgandet ändock fylla en uppgift, borde vid avfattningen beaktas, att talerätt kunde tillkomma icke endast dödsboet utan även arvinge eller testamentstagare som fått sig ifrågavarande ersättningsanspråk vederbörligen tillagt. Enligt min mening har stadgandet en praktisk uppgift att fylla, och det torde vara uppenbart, att även utan särskilt stadgande arvinge eller annan som anspråket må tillskiftas har samma befogenhet att föra talan som dödsboet haft. Det teoretiskt tänkbara fallet att testamentstagare fått ett anspråk på ersättning sig tillagt såsom legat torde icke kräva särskilt beaktande. Jag har därför bibehållit stadgandet i oförändrad avfattning.

Vad lagrådet anfört vid 7 § har icke heller synts mig böra föranleda någon ändring.

Utöver vad som framgår av det ovan anförda ha vissa redaktionella jämkningar vidtagits i förslaget.

Härefter hemställer föredraganden, att det sålunda jämkade lagförslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Leffler.

Stockholm 1945. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.
444642